

Regeringens proposition

1998/99:10

Ändringar i rättshjälpslagen

Prop.
1998/99:10

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 1 oktober 1998

Göran Persson

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att inkomstgränsen för rätt till rättshjälp höjs från 210 000 kr till 260 000 kr per år.

Vidare föreslås att en underårigs avgifter skall grundas på den underåriges egna ekonomiska förhållanden samt att underåriga skall kunna befrias helt från rättshjälpsavgift och rådgivningsavgift.

Det föreslås också en utvidgning av Domstolsverkets talerätt i frågor som rör målsägandebiträde, ersättningsgaranti och återbetalnings-skyldighet för försvararkostnader.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1999.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Lagtext.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619).	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.	7
3	Ärendet och dess beredning	8
4	Inkomstgränsen	8
5	Beräkning av ekonomiskt underlag för underåriga	11
6	Domstolsverkets talerätt	13
7	Återbetalning av ansökningsavgift.....	14
8	Ekonomiska konsekvenser	16
9	Författningskommentar	16
9.1	Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619).....	16
9.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.	17
Bilaga 1	Domstolsverkets författningsförslag	18
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över Domstolsverkets rapport.....	22
Bilaga 3	Lagrådsremissens lagförslag	23
Bilaga 4	Lagrådets yttrande	27
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1998.....	28

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1998/99:10

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619),
2. lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

Härigenom föreskrivs att 4, 6, 23, 24 och 38 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Rådgivning enligt denna lag lämnas i en rättslig angelägenhet av en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sammanlagt högst två timmar. Rådgivning kan också lämnas av någon annan som kan förordnas som rättshjälpsbiträde enligt 26 §.

Rådgivning lämnas mot en avgift som betalas till den som lämnar rådgivningen. Den som har lämnat rådgivning får sätta ned avgiften till hälften om den rättssökandes ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Är den rättssökande underårig får avgiften sättas ned till noll, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare bestämmelser om rådgivningsavgift och nedsättning av rådgivningsavgift.

6 §

Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars ekonomiska underlag enligt 38 § inte överstiger 210 000 kr.

Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars ekonomiska underlag enligt 38 § inte överstiger 260 000 kr.

Rättshjälp får även beviljas ett dödsbo om det finns synnerliga skäl. I 14 § finns bestämmelser om övergång av rättshjälp till dödsbo.

23 §

Den som har beviljats rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och den rättssökandes ekonomiska underlag enligt 38 §.

Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 20 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 20 000 men inte 40 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 40 000 men inte 80 000 kr,

4. tjugo procent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 80 000 men inte 120 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 160 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 160 000 kr.

Avgift för rådgivning utöver en timme skall avräknas från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2-6.

Är den rättssökande underårig får det beslutas att någon rättshjälpsavgift inte skall betalas, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Avgiften för dödsbo som beviljas rättshjälp bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till dödsboets och dödsbodelägarnas ekonomiska förhållanden. Om rättshjälp övergår till ett dödsbo beräknas rättshjälpsavgiften med ledning av den avlidnes ekonomiska underlag.

24 §

Procentsatsen för beräkning av rättshjälpsavgiften fastställs när rättshjälp beviljas.

Om den rättssökandes ekonomiska underlag förändras väsentligt innan rättshjälpsärendet har avslutats, får jämkning ske till *annan procentsats som avses i 23 § efter vad som är skäligt*. Jämkning får också ske om en väsentlig felbedömning har gjorts när procentsatsen tidigare bestämdes eller om oriktiga uppgifter har legat till grund för beslutet.

Jämkning till en lägre procentsats kan endast avse avgift som ännu inte har betalats.

Om den rättssökandes ekonomiska underlag förändras väsentligt innan rättshjälpsärendet har avslutats, får jämkning ske *efter vad som är skäligt. I fall som avses i 23 § fjärde stycket får jämkning ske till noll och i övriga fall till annan procentsats som anges i 23 § andra stycket*. Jämkning får också ske om en väsentlig felbedömning har gjorts när procentsatsen tidigare bestämdes eller om oriktiga uppgifter har legat till grund för beslutet.

Jämkning till en lägre procentsats *eller till noll* kan endast avse avgift som ännu inte har betalats.

38 §

Med ekonomiskt underlag avses i denna lag den rättssökandes beräknade årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning enligt andra stycket.

Bidrar den rättssökande till underhållet av barn skall den beräknade årsinkomsten minskas med 15 000 kr för varje barn, dock högst 75 000 kr. Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligen ökad eller nedsatt på grund av förmögenhetsinnehav eller skuldsättning eller annan särskild

omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att Prop. 1998/99:10 skäligt belopp läggs till eller dras ifrån.

En underårigs ekonomiska underlag skall bestämmas med hänsyn även till föräldrarnas ekonomiska förhållanden.

Närmare bestämmelser om hur det ekonomiska underlaget skall beräknas meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

Prop. 1998/99:10

Härigenom föreskrivs att lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Domstolsverket har rätt att, på samma sätt som en part, överklaga ett beslut av domstol om ersättning av allmänna medel till målsägande, enskild part, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan som inte är part. Detsamma gäller beslut om förordnande eller byte av offentlig försvarare.

Föreslagen lydelse

Domstolsverket har rätt att, på samma sätt som en part, överklaga ett beslut av domstol om *ersättningsgaranti enligt 17 kap. 7 a § äktenskapsbalken eller om ersättning av allmänna medel till målsägande, enskild part, försvarare, målsägandebiträde*, vittne, sakkunnig eller annan som inte är part. Detsamma gäller beslut om förordnande eller byte av offentlig försvarare *eller målsägandebiträde samt beslut om återbetalningsskyldighet för försvararkostnader enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken eller kostnader för målsägandebiträde enligt 8 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde.*

Räknas tiden för överklagande från den dag en part fått del av beslutet, får Domstolsverket ändå inte överklaga beslutet senare än två månader från dagen för beslutet. Domstolsverket får överklaga ett beslut även till förmån för en enskild part.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.
  2. De nya bestämmelserna skall inte tillämpas på beslut som meddelats före ikraftträdandet.

I mars 1998 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att ta fram underlag för fastställande av gränsen för det ekonomiska underlag som enligt 6 § rättshjälpslagen (1996:1619) gäller som underlag för beviljande av rättshjälp. I uppdraget ingick också att undersöka behovet av justeringar i avgiftssystemet. Under uppdragets genomförande skulle samråd ske med Rättshjälpsmyndigheten, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund.

Domstolsverket presenterade i juni 1998 promemorian Gräns för ekonomiskt underlag enligt 6 § rättshjälpslagen (1996:1619) m.m. I promemorian behandlas endast en del av uppdraget avseende avgiftssystemet. Domstolsverket kommer senare under detta år att redovisa uppdraget i resterande del.

Promemorians lagförslag är intaget i *bilaga 1*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju98/2155).

I ärendet tar regeringen också upp ett förslag till utvidgad talerätt för Domstolsverket i vissa frågor. Förslaget har beretts under hand med Domstolsverket, som är initiativtagare, och med ett mindre antal domstolar, *se bilaga 2*. Ytterligare remissförfarande har bedömts vara obehövligt då utvidgningen får anses vara av marginell betydelse.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 3 september 1998 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 3*.

Lagrådet har i huvudsak godtagit förslagen men föreslagit en justering av lagtexten. Regeringen har följt Lagrådets förslag. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

4 Inkomstgränsen

Regeringens förslag: Inkomstgränsen för rätt till rättshjälp höjs till 260 000 kr per år. Den som med den nya gränsen får rätt till rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som uppgår till 40 procent av kostnaderna för rättshjälpsbiträdet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Sveriges advokatsamfund* och *Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer* anser att inkomstgränsen bör knytas till basbeloppet. *Riksrevisionsverket* och *Rättshjälpsnämnden* anser att frågan om inkomstgränsens anknytning till basbeloppet bör utredas ytterligare. *Norrtälje tingsrätt* avstyrker en höjning av inkomstgränsen. *Rättshjälpsnämnden* ifrågasätter om höjningen bör

vara så stor som föreslås medan *LO* anser att gränsen bör sättas högre än promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Rättshjälp får i dag beviljas personer vars ekonomiska underlag inte överstiger 210 000 kr. Med ekonomiskt underlag avses enligt 38 § rättshjälpslagen (1996:1919) den rättssökandes årsinkomst efter att hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhet och skuldsättning.

Rättshjälpslagen beslutades år 1996 och trädde i kraft den 1 december 1997. Det har alltså gått cirka två år sedan gränsvärdet för rätt till rättshjälp fastställdes. Det finns därför skäl att nu se över om gränsen behöver justeras. Regeringen delar således inte Norrtälje tingsrätts uppfattning att det är för tidigt att nu se över gränsen.

I förarbetena till rättshjälpslagen (prop. 1996/97:9 s. 111) sägs att en rimlig utgångspunkt är att anknyta gränsvärdet till den s.k. skiktgränsen i skatterättsliga sammanhang. Den som anses ha förmåga att betala s.k. värnskatt bör också anses ha förmåga att själv ta tillvara sina rättsliga intressen. Gränsvärdet fastställdes därför till ett belopp strax över skiktgränsen eller 210 000 kr. I dag uppgår skiktgränsen till 213 000 kr, dvs. något över inkomstgränsen för rätt till rättshjälp. Dessutom har som framgår av promemorian, den genomsnittliga löneökningen de två senaste åren varit cirka 2,5–3 % vilket innebär att färre människor kan beviljas rättshjälp i dag än då rättshjälpslagen beslutades. Det finns mot denna bakgrund anledning att höja den nuvarande gränsen.

Regeringen delar Domstolsverkets uppfattning att en justering av inkomstgränsen inte bör göras alltför ofta. Som Domstolsverket föreslår kan ett lämpligt riktmärke vara att en översyn görs med tre års intervall även om det vid vissa tillfällen kan finnas anledning att frångå detta riktmärke. En höjning bör därför ske med viss marginal. Domstolsverket har, mot bakgrund bl.a. av att löneökningen för de närmaste tre åren kan uppskattas till 9 %, föreslagit en gräns på 260 000 kr. Majoriteten av remissinstanserna har instämt i eller lämnat förslaget utan erinran.

LO har anfört att gränsen bör sättas högre än vad Domstolsverket har föreslagit. Regeringen vill dock framhålla att den föreslagna höjningen medför att mer än 90 % av Sveriges befolkning kan få rättshjälp. De siffror som Domstolsverket utgår från i sin rapport har inhämtats från Statistiska centralbyrån (SCB). SCB:s uppgifter är beräknade på ett något annorlunda sätt än vad som görs vid beräkning av det ekonomiska underlaget enligt rättshjälpslagen. Skillnaderna i beräkningsätt torde dock snarast innebära att ytterligare personer är berättigade till rättshjälp, särskilt som SCB:s material inte tar hänsyn till försörjningsbörda vilket alltid skall ske vid beräkningar enligt rättshjälpslagen. Dessutom har SCB i sitt underlag inte tagit med barn under 18 år som saknar förvärvs- och kapitalinkomst. Detta torde innebära att med den föreslagna inkomstgränsen kommer klart mer än 90 % av befolkningen att uppfylla de ekonomiska förutsättningarna för att erhålla rättshjälp.

En täckningsgrad på över 90 % av befolkningen torde vara unikt i internationella sammanhang. Närmast därefter torde Nederländerna följa. I Nederländerna uppfyller cirka 50 % av befolkningen de ekonomiska förutsättningarna för att erhålla rättshjälp. Även detta anses i internationella sammanhang vara en mycket hög täckningsgrad.

Som anges i förarbetena till rättshjälpslagen (prop. 1996/97:9 bl.a. s. 82 och 110) bör målet vara att ge rättshjälp till den som annars inte skulle ha möjlighet att ta tillvara sina rättsliga intressen. De som hör till de 10 % mest välbeställda i det svenska samhället bör själva kunna stå för sina kostnader i rättsliga sammanhang. Det är inte rimligt att statens begränsade resurser skall användas för bidrag till denna kategori.

Regeringen anser därför att det inte finns anledning att höja gränsen utöver vad som föreslagits i promemorian. I detta sammanhang bör det också påpekas att rättshjälp i de flesta andra länder, även inom EU, synes betraktas som en form av socialhjälp som endast kommer de allra fattigaste till del.

Regeringen anser att den föreslagna höjningen är rimlig och delar således inte heller Rättshjälpsnämndens uppfattning att höjningen är alltför stor.

Sveriges advokatsamfund och Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer menar att inkomstgränsen åter bör knytas till basbeloppet.

I 1972 års rättshjälpslag relaterades rätten till rättshjälp till basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Det basbelopp som skulle användas var alltid det basbelopp som gällde året innan ansökan om rättshjälp gjordes.

I förarbetena till den nuvarande rättshjälpslagen (prop. 1996/97:9 s. 110 f.) anfördes som skäl för att ange lagens gränsvärden i siffror i stället för ett visst antal basbelopp eller en viss andel av basbeloppet bl.a. att de dåvarande bestämmelserna upplevdes som krångliga och svårhanterliga. Vidare anfördes att den då gällande ordningen kunde leda till att två parter kunde ha olika möjligheter att få en utredning ersatt av rättshjälpen beroende på när rättshjälp hade sökts eftersom man alltid skulle använda det basbelopp som gällde året innan ansökan för rättshjälp. Vidare angavs att systemet gjorde att nya gränsvärden för beviljande av rättshjälp och fastställande av avgift måste räknas fram varje år och att det i praktiken var nödvändigt att ha tillgång till Domstolsverkets årliga broschyr om rättshjälp och taxor för att kunna tillämpa lagen.

Regeringen anser att de nu redovisade skälen fortfarande är övertygande. Något behov av att, som Riksförsäkringsverket och Rättshjälpsnämnden önskar, åter utreda denna fråga finns inte enligt regeringens mening. Bestämmelserna blir mer lättillgängliga om lagens gränsvärden anges i siffror i stället för ett visst antal basbelopp eller en viss del av basbeloppet. En annan fördel är att justeringar kan ske även av andra skäl än penningvärdets förändringar. För år 1999 har t.ex. fastställts samma basbelopp som för år 1998 varför en knytning till basbeloppet inte skulle ha medfört någon höjning för år 2000 eftersom basbeloppet för år 1999 skulle ha använts för ansökningar år 2000.

Den del av Domstolsverkets uppdrag som avser en eventuell justering av avgiftssystemet kommer att presenteras senare under året. Som föreslås i promemorian är det lämpligt att i avvaktan på detta låta samtliga rättssökande som har ett ekonomiskt underlag som överstiger 160 000 kr omfattas av den högsta procentsatsen, dvs. 40 %. Det innebär att rättshjälpsavgiften kommer att vara 40 % av kostnaderna för

5 Beräkning av ekonomiskt underlag för underåriga

Regeringens förslag: Det ekonomiska underlaget för underåriga skall beräknas endast på den underåriges egna ekonomiska förhållanden. Underåriga skall kunna befrias från rättshjälpsavgift och rådgivningsavgift.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De allra flesta av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Norrälje tingsrätt* avstyrker dock ändringsförslagen helt. *Malmö tingsrätt* anser inte att det skall finnas möjlighet till avgiftsbefrielse medan *Sveriges advokatsamfund* och *Socialstyrelsen* anser att möjligheten till avgiftsbefrielse inte bör begränsas till underåriga. *Riksförsäkringsverket* anför att en generell regel om avgiftsbefrielse bör införas för rättshjälpsärenden som hänförs till den s.k. New York-konventionen.

Skälen för regeringens förslag: Vid beräkning av det ekonomiska underlaget för underåriga skall hänsyn tas dels till den underåriges egna ekonomiska förhållanden, dels till föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Denna ordning infördes med den nuvarande rättshjälpslagen. Före 1972 tillämpades i detta avseende en varierande praxis vad gällde möjligheten att få s.k. fri rättegång. Enligt 1972 års rättshjälpslag gällde däremot att hänsyn skulle tas endast till den unges egna förhållanden. Den unge kunde dessutom helt befrias från skyldighet att betala rättshjälpsavgift. I förarbetena till den nu gällande bestämmelsen anfördes (prop. 1996/97:9 s. 113).

Eftersom föräldrar enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken är skyldiga att försörja barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas förmåga är det rimligt att de också ansvarar för kostnader som uppstår i anledning av en process. Om rättshjälpsresurserna skall fördelas så att de kommer dem tillgodo som bäst behöver dem är det inte rimligt att ge bidrag till barn som tillhör familjer med god eller mycket god ekonomi. Man bör i stället också i fråga om rättshjälpsresurser i första hand utgå från att barn blir försörjda av sina föräldrar. I en angelägenhet som rör underhåll och faderskap ligger ju frågan också i föräldrarnas intresse. En sådan ordning skulle också minska de olikheter som nu finns vid behandlingen av bl.a. rättshjälpsfrågor, beroende på om talan om underhåll väcks fristående eller i mål om äktenskapsskillnad eller vårdnad.

Från principiell utgångspunkt är dessa skäl naturligtvis fortfarande giltiga. I praktiken har det emellertid uppkommit problem.

Högsta domstolen har i ett fall från 1998 ansett att en socialnämnd är behörig att för barnets räkning ansöka om rättshjälpsresurser samt att rättshjälpen i sådant fall även omfattar frågan om underhåll (NJA 1998 s. 128). Högsta

domstolen ansåg också att i fall där såväl socialnämnden som barnets moder för talan men med oförenligt innehåll kan två rättshjälpsbiträden förordnas för barnet. I detta fall torde alltså barnet genom modern bli tvingat att betala rättshjälpsavgift baserad på två rättshjälpsbiträden och modern skulle inte ha möjlighet att påverka omfattningen av det ena biträdets arbete.

I brottmål, där bestämmelserna i rättshjälpslagen blir tillämpliga vid bedömningen av vad den dömda skall återbetala av sina försvararkostnader, har det också uppkommit problem. Det har visat sig svårt att utforma ett system där rätten har tillgång till information om de ekonomiska uppgifterna för föräldrarna till underåriga som döms för brott.

Praxis har också varierat beträffande beräkningen av det ekonomiska underlaget och rättshjälpsavgiften när flera underåriga med samma föräldrar för talan om underhållsbidrag mot den ene föräldern.

Ett annat problem har gällt ärenden om underhållsbidrag enligt 1956 års New York-konvention om underhållsbidrag. Internationellt bistånd inom ramen för New York-konventionen lämnas i regel helt kostnadsfritt av de stater som omfattas av konventionen. I de länder som har domstolsförfarande för fastställande av underhållsbidrag företräds de svenska barnen oftast inte av en advokat utan av en tjänsteman hos en myndighet. I Sverige har i praxis ett rättshjälpsbiträde anlåtts. Den nya rättshjälpslagen innebär att den förälder som företräder barnet blir skyldig att betala en rättshjälpsavgift, som regel den lägsta avgiften, dvs. 2 procent av kostnaderna för rättshjälpsbiträdet. Att barn i dessa fall inte längre skall kunna befrias från avgift är enligt regeringens mening inte lämpligt. Det bör därför liksom tidigare finnas en möjlighet till befrielse från avgift i vissa fall. Regeringen delar således inte Malmö tingsrätts eller Norrtälje tingsrätts uppfattning att avgiftsbefrielse inte skall vara möjlig.

Det finns dock inte tillräcklig anledning att gå så långt som Riksförsäkringsverket föreslår och införa en generell regel om befrielse från rättshjälpsavgift för alla ärenden som rör New York-konventionen. I sådant fall skulle även mycket förmögna barn kunna komma i åtnjutande av avgiftsbefrielse, något som inte krävs enligt konventionen och som inte heller var fallet enligt den tidigare rättshjälpslagen.

Inte heller finns det anledning att gå så långt som Sveriges advokatsamfund och Socialstyrelsen förordar och låta alla rättssökande omfattas av möjligheten till avgiftsbefrielse.

En lösning på de uppräknade problemen är naturligtvis att behålla den nuvarande regeln som utgångspunkt och att införa särskilda bestämmelser för de uppräknade fallen. Detta är dock en alltför krånglig lösning och torde dessutom medföra att undantagsreglerna blir tillämpliga i flertalet fall medan huvudregeln endast skulle gälla undantagsvis.

Norrtälje tingsrätt har som alternativ till att ändra reglerna om underårigas ekonomiska underlag föreslagit att den uttryckliga kopplingen till rättshjälpslagen i 31 kap. 1 § rättegångsbalken helt tas bort och att de problem som kan uppstå vid en faderskapstalan får lösas genom nya bestämmelser om god man. Enligt regeringens mening är dock den av Domstolsverket föreslagna lösningen att föredra. Det finns inte i dag

underlag för att ta ställning till de mera omfattande ändringar som Norrtälje tingsrätt föreslår.

Regeringen ansluter sig därför till Domstolsverkets förslag att underårigas ekonomiska underlag enligt 38 § rättshjälpslagen skall beräknas endast med utgångspunkt i den underåriges egna ekonomiska förhållande och att en möjlighet till befrielse från rättshjälpsavgift och rådgivningsavgift skall finnas. Som Kammarrätten i Göteborg påpekar har ändringen betydelse både för frågan om rättshjälpsavgift kan beviljas och för avgiftens storlek.

Befrielse från avgift bör naturligtvis inte gälla generellt för alla underåriga. Bestämmelserna bör liksom motsvarande bestämmelser i 1972 års rättshjälpslag tillämpas restriktivt. Ett exempel på när avgiftsbefrielse bör kunna ske är när en underårig som helt saknar tillgångar för talan om underhållsbidrag som inte kan erhållas genom det statliga underhållsstödet.

6 Domstolsverkets talerätt

Regeringens förslag: Domstolsverkets talerätt utvidgas till att avse beslut om ersättningsgaranti enligt 17 kap. 7 a § äktenskapsbalken, byte och förordnande av målsägandebitråde och återbetalningskyldighet för kostnader för offentlig försvarare och målsägandebitråde. I dessa frågor och vad gäller beslut om utbetalning av allmänna medel och byte och förordnande av offentlig försvarare föreslås att Domstolsverket, liksom enligt rättshjälpslagen (1996:1619) och lagen (1996:1620) om offentligt biträde, skall kunna överklaga beslut även till förmån för den enskilde.

Förslaget i utkastet överensstämmer med regeringens förslag.

De instanser som tagit del av utkastet har tillstyrkt ändringen. Domstolsverket har dock förordat en annan placering av bestämmelserna.

Skälen för regeringens förslag: Domstolsverket har i dag möjlighet att överklaga beslut enligt rättshjälpslagen (45 §) och lagen om offentligt biträde (8 §). Vidare har Domstolsverket talerätt i frågor om ersättning av allmänna medel samt byte och förordnande av offentlig försvarare (lagen [1996:1621] om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.). Detta innebär dels att Domstolsverket kan överklaga sådana beslut, dels att verket i vissa fall intar ställning som motpart när en enskild part överklagar ett beslut.

Enligt den ordning som gällde innan den nuvarande rättshjälpslagen trädde i kraft hade Domstolsverket även talerätt beträffande återbetalning av kostnader för offentlig försvarare eftersom offentlig försvarare ansågs vara en form av rättshjälpsavgift.

När den nuvarande rättshjälpslagen infördes utmönstrades begreppet rättshjälpsavgift i brottmål, och offentlig försvarare är inte längre en form av rättshjälpsavgift. För att Domstolsverket ändå skulle ha möjlighet att överklaga t.ex. beslut om förordnande av offentlig försvarare infördes en ny lag –

lagen om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m. I den lagen föreskrivs att Domstolsverket har rätt att, på samma sätt som en part, överklaga ett beslut av domstol om ersättning av allmänna medel till målsägande m.fl. samt beslut om förordnande eller byte av offentlig försvarare. Däremot omfattas inte beslut om återbetalning av kostnader för offentlig försvarare.

Återbetalningsskyldigheten kan avse mycket stora belopp och besluten kan avse viktiga principiella frågor. Konsekvenserna för den enskilde kan bli mycket stora. Det finns också i vissa fall behov av vägledande uttalanden från högre rätt, se t.ex. NJA 1997 s. 862. Samma behov finns också vad gäller beslut om byte och förordnande av målsägandebiträde samt beslut om ersättningsgaranti enligt 17 kap. 7 a § äktenskapsbalken. I dessa fall kan Domstolsverket i dag bara överklaga själva ersättningsbesluten i anledning av ett förordnande eller beslut om ersättningsgaranti. Det finns ingen anledning att undanta de nu uppräknade besluten från Domstolsverkets talerätt. Därför föreslår regeringen att Domstolsverket skall kunna överklaga även dessa beslut.

Enligt rättshjälpslagen och lagen om offentligt biträde kan Domstolsverket även överklaga ett beslut till fördel för den enskilde. Detta var tidigare också möjligt beträffande beslut angående offentlig försvarare. Även om denna möjlighet utnyttjas mycket sällan kan det i enstaka fall finnas behov av en sådan möjlighet även i dessa sammanhang. Regeringen anser därför att lagen bör ändras så att Domstolsverket kan överklaga beslut även till fördel för den enskilde.

De domstolar som tagit del av utkastet har inte haft något att erinra mot bestämmelsernas placering. Domstolsverket har däremot förordat att de nya bestämmelserna tas in i äktenskapsbalken, rättegångsbalken och lagen (1988:609) om målsägandebiträde alternativt att samtliga bestämmelser om Domstolsverkets talerätt, dvs. även bestämmelserna om överklagande av beslut enligt rättshjälpslagen och lagen om offentligt biträde, tas in i en lag. De förslag som Domstolsverket lämnat innebär enligt regeringens mening antingen att regleringen blir mer splittrad eller att mer omfattande ändringar krävs. Regeringen anser att de nya bestämmelserna bör placeras i lagen om rätt för Domstolsverkets att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

7 Återbetalning av ansökningsavgift

Regeringens bedömning: Det skall vara möjligt att i vissa fall återbetala en ansökningsavgift som betalats innan rättshjälp har beviljats. Detta kräver en ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Malmö tingsrätt* avstyrker dock förslaget och menar att det kommer att medföra administrativt merarbete för domstolarna.

Skälen för regeringens bedömning: I Domstolsverkets promemoria föreslås att det skall vara möjligt att i vissa fall återbetala en ansökningsavgift när rättshjälp beviljas först sedan avgiften redan har betalats.

En av förmanerna enligt rättshjälpslagen är att den som har beviljats rättshjälp inte behöver betala ansökningsavgift i domstol. Som exempel kan nämnas att avgiften för en stämningsansökan uppgår till 450 kr. Någon möjlighet att återbetala en ansökningsavgift i de fall rättshjälp beviljas först sedan avgiften har betalats finns inte i dag.

Om rättshjälp inte har beviljats av Rättshjälpsmyndigheten lämnas vanligen rättshjälpsansökan in samtidigt med ansökan om stämning. I sådana fall tar domstolen först ställning till rättshjälpsansökan. För det fall ansökan bifalls behövs inte någon ansökningsavgift men om den avslås föreläggs käranden/sökanden att betala ansökningsavgift.

Enligt rättshjälpslagen krävs i bl.a. i angelägenheter rörande äktenskapsskillnad att det finns särskilda skäl för rättshjälp för att rättshjälp skall beviljas. Det medför att det i vissa fall inte finns särskilda skäl vid tidpunkten för en stämningsansökan men att det under målets handläggning uppstår sådana skäl. I andra fall kan det vara så att det av en stämningsansökan inte framgår om det finns tillräckliga skäl för rättshjälp men att detta senare framgår av svaromålet. Detta innebär att vissa personer måste betala ansökningsavgift trots att de senare får rättshjälp.

Detta problem har lösts på olika sätt i olika domstolar. På något håll har stämning utfärdats trots att ansökningsavgiften inte har betalats och rättshjälpsansökan har behandlats först sedan svaromålet har kommit in. Ett sådant förfarande torde knappast ha stöd i lagen. I andra fall har rättshjälp beviljats trots att kanske varit tveksamt om det funnits tillräckliga skäl. Av svaromålet har det sedan i vissa fall framgått att alla eller i stort sett alla yrkanden har medgetts och att det därmed inte fanns något behov av rättshjälp.

En bestämmelse som medger att ansökningsavgiften kan återbetalas om rättshjälp beviljas i ett senare skede av processen skulle kunna lösa dessa problem. Som Malmö tingsrätt påpekat kan en sådan bestämmelse orsaka domstolarna visst merarbete. Å andra sidan torde det vara fråga om ett fåtal fall och man kan med den nya bestämmelsen undvika det merarbete som nu förekommer vilket består i att begära komplettering av en rättshjälpsansökan. Regeringen avser därför att inom kort göra en ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna. Som Malmö tingsrätt påpekar finns det inte tillräckliga skäl att begränsa bestämmelsen till att bara avse mål om äktenskapsskillnad. En generell bestämmelse med möjlighet till återbetalning även i andra mål torde var enklare att tillämpa och det ytterligare antal mål det kan bli fråga om torde vara mycket begränsat.

Enligt Domstolsverkets bedömning kommer förslagen inte att medföra några kostnadsökningar eller endast mycket begränsade sådana.

Höjningen av inkomstgränsen kan enligt regeringens bedömning leda till att rättshjälpskostnaderna övergångsvis ökar med någon eller ett par miljoner kronor.

Det nya beräkningssättet för underårigas ekonomiska underlag och möjligheten till avgiftsbefrielse innebär att det troligen tillkommer ett litet antal ytterligare personer som kan erhålla rättshjälp och att de avgifter som de underåriga skall betala kan bli lägre. Sedan nya bestämmelser om underhållsstöd infördes 1996 har dock antalet mål vid allmän domstol om fastställelse av underhållsbidrag minskat kraftigt. Denna typ av mål var tidigare den i särklass vanligaste där underåriga var inblandade. I praktiken är det numera endast ett fåtal angelägenheter där underåriga är parter och behöver rättshjälp. Det kan således endast bli fråga om marginella kostnadsökningar.

De ökade möjligheterna till överklagande för Domstolsverket torde leda till vissa besparingar eftersom Domstolsverket har möjlighet att få till stånd ändring av beslut som annars skulle medföra kostnader för staten. Domstolsverket kan också genom denna talerätt verka för en enhetlig praxis vilket kan medföra besparingar på sikt.

Regeringen delar alltså Domstolsverkets uppfattning att ändringarna sammantagna inte kommer att medföra annat än mycket begränsade kostnadsökningar. Rättshjälpsanslaget behöver därför inte tillföras några extra resurser.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

4 §

Det nya *tredje stycket* innebär att en rättssökande som är underårig helt kan befrias från rådgivningsavgift. Liksom gällde för avgiftsbefrielse enligt 1972 års rättshjälpslag är avsikten att bestämmelsen skall tillämpas restriktivt. Vid nedsättning av rådgivningsavgiften har den som lämnar rådgivning enligt 5 § möjlighet att få ersättning av staten för mellanskillnaden mellan hel avgift och den nedsättning som görs. Som framgår av bestämmelsen är det den som lämnar rådgivning som beslutar om nedsättning.

Det tidigare tredje stycket utgör nu paragrafens *fjärde stycke*.

6 §

Ändringen innebär att gränsen för rätt till rättshjälp höjs från 210 000 kr till 260 000 kr.

23 §

Det nya *fjärde stycket* innebär att en rättssökande som är underårig helt kan befrias från rättshjälpsavgift. Liksom gällde för avgiftsbefrielse enligt 1972 års rättshjälpslag är avsikten att bestämmelsen skall tillämpas restriktivt. Ett exempel på när avgiftsbefrielse kan komma ifråga kan vara när en underårig som helt saknar tillgångar, för talan om underhållsbidrag som inte kan erhållas genom det statliga underhållsstödet.

Det tidigare fjärde stycket utgör nu paragrafens *femte stycke*.

24 §

Tillägget i *andra stycket* innebär att en underårig kan få sin rättshjälpsavgift jämkad till noll. Bestämmelsen är tillämplig även när beslut om rättshjälp har fattats före den 1 januari 1999. Jämkning kan alltså ske när det ekonomiska underlaget har fastställts enligt äldre bestämmelser om de nya bestämmelserna innebär att underlaget förändras väsentligt.

I *sista stycket* har en språklig justering gjorts så att detta stycke blir tillämpligt även på den nya jämningsregeln. Bestämmelsen har justerats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

38 §

Ändringen innebär att det tidigare *tredje stycket* har strukits. Därmed skall underårigas ekonomiska underlag beräknas endast med beaktande av den underåriges egna ekonomiska förhållanden.

9.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

Genom tillägget i *första stycket* får Domstolsverket möjlighet att klaga på själva beslutet om ersättningsgaranti och inte som tidigare endast på ersättningen till bodelningsförrättaren. Dessutom har, som ett förtydligande, ordet målsägandebitråde lagts till uppräknningen i första stycket.

I slutet av första stycket har ett tillägg gjorts så att Domstolsverkets talerätt omfattar även förordnande och byte av målsägandebitråde samt beslut i fråga om sådan återbetalningsskyldighet som den som döms för ett brott kan åläggas att betala för statens kostnader för försvarare och målsägandebitråde. Det innebär att Domstolsverket kan överklaga beslut om att kostnaderna skall stanna på staten liksom beslut om att den dömde skall betala hela eller en del av kostnaderna för försvarare och målsägandebitråde.

I *sista stycket* begränsas den tid som Domstolsverket har till sitt förfogande för ett överklagande. Dessutom ges Domstolsverket rätt att överklaga beslut även till fördel för en enskild. Motsvarande bestämmelser finns i rättshjälpslagen (1996:1619) och lagen om offentligt biträde (1996:1629).

Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

Härigenom föreskrivs att 4, 6, 23 och 38 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

4 §

Rådgivning enligt denna lag lämnas i en rättslig angelägenhet av en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sammanlagt högst två timmar. Rådgivning kan också lämnas av någon annan som kan förordnas som rättshjälpsbiträde enligt 26 §.

Rådgivning lämnas mot en avgift som betalas till den som lämnar rådgivningen. Den som har lämnat rådgivning får sätta ned avgiften till hälften om den rättssökandes ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare bestämmelser om rådgivningsavgift och nedsättning av rådgivningsavgift.

6 §

Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars ekonomiska underlag enligt 38 § inte överstiger 210 000 kr.

Rättshjälp får även beviljas ett dödsbo om det finns synnerliga skäl. I 14 § finns bestämmelser om övergång av rättshjälp till dödsbo.

23 §

Den som har beviljats rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet

Föreslagen lydelse

4 §

Rådgivning enligt denna lag lämnas i en rättslig angelägenhet av en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sammanlagt högst två timmar. Rådgivning kan också lämnas av någon annan som kan förordnas som rättshjälpsbiträde enligt 26 §.

Rådgivning lämnas mot en avgift som betalas till den som lämnar rådgivningen. Den som har lämnat rådgivning får sätta ned avgiften till hälften om den rättssökandes ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Om förutsättningar för nedsättning enligt 23 § fjärde stycket är uppfyllda får avgiften efterges.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare bestämmelser om rådgivningsavgift och nedsättning av rådgivningsavgift.

6 §

Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars ekonomiska underlag enligt 38 § inte överstiger 260 000 kr.

Rättshjälp får även beviljas ett dödsbo om det finns synnerliga skäl. I 14 § finns bestämmelser om övergång av rättshjälp till dödsbo.

23 §

Den som har beviljats rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet

och den rättssökandes ekonomiska underlag enligt 38 §.

Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 20 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 20 000 men inte 40 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 40 000 men inte 80 000 kr,

4. tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 80 000 men inte 120 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 160 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 160 000 kr.

Avgift för rådgivning utöver en timme skall avräknas från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2–6.

Avgiften för dödsbo som beviljas rättshjälp bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till dödsboets och dödsbodelägarnas ekonomiska förhållanden. Om rättshjälp övergår till ett dödsbo beräknas rättshjälpsavgiften med ledning av den avlidnes ekonomiska underlag.

38 §

Med ekonomiskt underlag avses i denna lag den rättssökandes

och den rättssökandes ekonomiska underlag enligt 38 §.

Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 20 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 20 000 men inte 40 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 40 000 men inte 80 000 kr,

4. tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 80 000 men inte 120 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 160 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 160 000 kr men inte 260 000 kr.

Avgift för rådgivning utöver en timme skall avräknas från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2–6.

Om den rättssökande är underårig och hans eller hennes ekonomiska förhållanden ger anledning till det får procentsatsen som anges i 23 § andra stycket nedsättas till noll.

Avgiften för dödsbo som beviljas rättshjälp bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till dödsboets och dödsbodelägarnas ekonomiska förhållanden. Om rättshjälp övergår till ett dödsbo beräknas rättshjälpsavgiften med ledning av den avlidnes ekonomiska underlag.

38 §

Med ekonomiskt underlag avses i denna lag den rättssökandes

beräknade årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning enligt andra stycket.

Bidrar den rättssökande till underhållet av barn skall den beräknade årsinkomsten minskas med 15 000 kr för varje barn, dock högst 75 000 kr. Är den rättsökandes betalningsförmåga väsentligen ökad eller nedsatt på grund av förmögenhetsinnehav eller skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras ifrån.

En underårigs ekonomiska underlag skall bestämmas med hänsyn även till föräldrarnas ekonomiska förhållanden.

Närmare bestämmelser om hur det ekonomiska underlaget skall beräknas meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

beräknade årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning enligt andra stycket.

Bidrar den rättssökande till underhållet av barn skall den beräknade årsinkomsten minskas med 15 000 kr för varje barn, dock högst 75 000 kr. Är den rättsökandes betalningsförmåga väsentligen ökad eller nedsatt på grund av förmögenhetsinnehav eller skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras ifrån.

Närmare bestämmelser om hur det ekonomiska underlaget skall beräknas meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Förslag till ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid allmänna domstolar

Prop. 1998/99:10
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att det i förordningen skall införas en ny paragraf, 5 §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

I mål där ansökan om rättshjälp har beviljats sedan ansökningsavgift har erlagts och fråga har varit om tillämpning av 11 § första stycket rättshjälpslagen (1996:1619), skall ansökningsavgiften återbetalas till den rättsökande.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över Domstolsverkets rapport

Remissyttranden har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Huddinge tingsrätt, Norrtälje tingsrätt, Malmö tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Jönköpings län, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden, Riksåklagaren, Socialstyrelsen, Riksrevisionsverket, Riksförsäkringsverket, Kommunförbundet, Sveriges Domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Landstingsförbundet, Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer, Samfundet för Sveriges Juridiska byråer.

Domstolsverket, Svea hovrätt, Huddinge tingsrätt och Länsrätten i Jönköpings län har deltagit i beredningen av förslaget om utvidgad talerätt för Domstolsverket.

1 Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

Härigenom föreskrivs att 4, 6, 23, 24 och 38 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Rådgivning enligt denna lag lämnas i en rättslig angelägenhet av en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sammanlagt högst två timmar. Rådgivning kan också lämnas av någon annan som kan förordnas som rättshjälpsbiträde enligt 26 §.

Rådgivning lämnas mot en avgift som betalas till den som lämnar rådgivningen. Den som har lämnat rådgivning får sätta ned avgiften till hälften om den rättssökandes ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Är den rättssökande underårig får avgiften sättas ned till noll, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare bestämmelser om rådgivningsavgift och nedsättning av rådgivningsavgift.

6 §

Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars ekonomiska underlag enligt 38 § inte överstiger 210 000 kr.

Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars ekonomiska underlag enligt 38 § inte överstiger 260 000 kr.

Rättshjälp får även beviljas ett dödsbo om det finns synnerliga skäl. I 14 § finns bestämmelser om övergång av rättshjälp till dödsbo.

23 §

Den som har beviljats rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och den rättssökandes ekonomiska underlag enligt 38 §.

Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 20 000 kr,
2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 20 000 men inte 40 000 kr,
3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 40 000 men inte 80 000 kr,
4. tjugo procent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 80 000 men inte 120 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 160 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 160 000 kr.

Avgift för rådgivning utöver en timme skall avräknas från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2-6.

Är den rättssökande underårig får det beslutas att någon rättshjälpsavgift inte skall betalas, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Avgiften för dödsbo som beviljas rättshjälp bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till dödsboets och dödsbodelägarnas ekonomiska förhållanden. Om rättshjälp övergår till ett dödsbo beräknas rättshjälpsavgiften med ledning av den avlidnes ekonomiska underlag.

24 §

Procentsatsen för beräkning av rättshjälpsavgiften fastställs när rättshjälp beviljas.

Om den rättssökandes ekonomiska underlag förändras väsentligt innan rättshjälpsärendet har avslutats, får jämkning ske till annan procentsats som avses i 23 § efter vad som är skäligt. Jämkning får också ske om en väsentlig felbedömning har gjorts när procentsatsen tidigare bestämdes eller om oriktiga uppgifter har legat till grund för beslutet.

Jämkning till en lägre procentsats kan endast avse avgift som ännu inte har betalats.

Om den rättssökandes ekonomiska underlag förändras väsentligt innan rättshjälpsärendet har avslutats, får jämkning ske efter vad som är skäligt. I fall som avses i 23 § fjärde stycket får jämkning ske till noll och i övriga fall till annan procentsats som avses i 23 § andra stycket. Jämkning får också ske om en väsentlig felbedömning har gjorts när procentsatsen tidigare bestämdes eller om oriktiga uppgifter har legat till grund för beslutet.

Jämkning kan endast avse avgift som ännu inte har betalats.

38 §

Med ekonomiskt underlag avses i denna lag den rättssökandes beräknade årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning enligt andra stycket.

Bidrar den rättssökande till underhållet av barn skall den beräknade årsinkomsten minskas med 15 000 kr för varje barn, dock högst 75 000 kr. Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligen ökad eller nedsatt på grund av förmögenhetsinnehav eller skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras ifrån.

En underårigs ekonomiska underlag skall bestämmas med hänsyn även till föräldrarnas

ekonomiska förhållanden.

Närmare bestämmelser om hur det ekonomiska underlaget skall beräknas meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Prop. 1998/99:10

Bilaga 3

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

Prop. 1998/99:10
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Domstolsverket har rätt att, på samma sätt som en part, överklaga ett beslut av domstol om ersättning av allmänna medel till målsägande, enskild part, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan som inte är part. Detsamma gäller beslut om förordnande eller byte av offentlig försvarare.

Föreslagen lydelse

Domstolsverket har rätt att, på samma sätt som en part, överklaga ett beslut av domstol om *ersättningsgaranti enligt 17 kap. 7 a § äktenskapsbalken eller om ersättning av allmänna medel till målsägande, enskild part, försvarare, målsägandebiträde*, vittne, sakkunnig eller annan som inte är part. Detsamma gäller beslut om förordnande eller byte av offentlig försvarare *eller målsägandebiträde samt beslut om återbetalningsskyldighet för försvararkostnader enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken eller kostnader för målsägandebiträde enligt 8 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde.*

Räknas tiden för överklagande från den dag en part fått del av beslutet, får Domstolsverket ändå inte överklaga beslutet senare än två månader från dagen för beslutet. Domstolsverket får överklaga ett beslut även till förmån för en enskild part.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.
  2. De nya bestämmelserna skall inte tillämpas på beslut som meddelats före ikraftträdandet.

Utdrag ur protokoll vid sammanträdet 1998-09-08

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Gertrud Lennander, regeringsrådet Kjerstin Nordborg.

Enligt lagrådsremiss den 3 september 1998 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619),
2. lag om ändring i lagen (1996:1621) om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ebba Sverne Arvill.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*.

Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen

24 §

Enligt andra stycket i paragrafen kan i flera situationer jämkning ske av procentsatsen för beräkning av rättshjälpsavgiften, bl.a. om den rättsökandes ekonomiska underlag förändras väsentligt. Jämkning kan ske både nedåt och uppåt; har exempelvis den rättssökande fått bättre ekonomi kan procentsatsen för honom höjas. Enligt tredje stycket kan jämkning till en lägre procentsats endast avse avgift som ännu inte har betalats. Att rättshjälpsavgiften redan betalats utgör alltså inte något hinder för en höjning av procentsatsen, vilket också framstår som naturligt, om bestämmelsen om jämkning i detta fall över huvud taget skall få någon funktion.

Nu föreslås en ändring i andra stycket av innebörd att när den rättssökande är underårig får jämkning ske till noll. För att redaktionellt anpassa tredje stycket till den nya möjligheten att någon procentsats över huvud taget inte skall gälla föreslås att i tredje stycket orden ”till en lägre procentsats” skall utgå. Därmed förändras emellertid innebörden av stycket i en inte avsedd riktning. Lagrådet förordar därför att stycket ges följande lydelse: ”Jämkning till en lägre procentsats eller till noll kan endast avse avgift som ännu inte har betalats”.

Förslaget till lag om ändring i lagen om rätt för Domstolsverket att överklaga vissa beslut om ersättning m.m.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Ulvskog, Sundström, Lindh, Johansson, von Sydow, Klingvall, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist

Föredragande: statsrådet Freivalds

Regeringen beslutar proposition 1998/99:10 Ändringar i rättshjälpslagen.